

УДК 339.19.:913

ГЕОЕКОНОМІКА – ОСНОВА ГЛОБАЛІСТИКИ (КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС)

Власов В.І., д.е.н., д.с.-г.н., професор

(Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки НААНУ”)

У статті відображені ключові моменти розвитку геоekonomіки як нової науки за період з 1949 року до теперішнього часу. Підкреслені особливості етапів її розвитку в Росії і формування термінів.

Ключові слова: глобалізація, глобальні проблеми, глобалістика, геоekonomіка, геостратегія

В широкому понятті глобалістика – це нова міждисциплінарна наука, що є сукупністю наукових, філософських, культурологічних, цивілізаційних і прикладних досліджень різних аспектів глобалізації й глобальних проблем, а також практичної реалізації отриманих результатів в економічній, соціальній й політичних сферах як в окремих країнах, так і на світовому рівні. Як самостійний науковий напрямок глобалістика почала формуватися з кінця 60-х років ХХ ст. [1, с. 187].

Зазначимо, що в Україні на чолі з член.-кор. НАНУ О.Г. Білорусом створена потужна наукова школа глобалістів, результати досліджень яких викладені в численних монографіях і статтях, що охоплюють дуже широке коло питань [2-20].

Разом з тим в межах глобалістики формуються нові наукові напрямки, одним із яких **геоekonomіка**, що інтенсивно розвивається в Росії. Зумовлено це поширенням економізації всіх сторін життя людства. Так, якщо напередодні Другої світової війни обсяги експортної торгівлі ледве сягали 20 млрд. дол. США [20, с. 8], то у 2007 році вони сягнули 13,8 трлн. дол. США [21, с. 2], тобто збільшилися майже у 7 тис. разів, а рух фінансового капіталу у вигляді прямих і портфельних інвестицій зріс з

790 млрд. дол. США у 1982 році до 14909 млрд. дол. США у 2008 році, або майже у 19 разів [22, с. 13].

В умовах прискореного розвитку глобалізації світової економіки, коли економіка більше не може розвиватися у межах національного економічного простору, коли інтенсивно переформовуються національні системи зовнішньоекономічних зв'язків з новими технологіями прийняття стратегічних рішень постало, на думку російського дослідника Е.Г. Кочетова, питання пошуку „принципально новых основ формирования концепций, научной стратегии развития, адекватной современному миру” [23, с. 102]. Тому з середини 70-х років минулого століття в Росії почав формуватися новий напрямок глобалізаційних досліджень, який отримав назву **геоekonomіка** як „концепция внешнеэкономической стратегии и формирования внешнеэкономических доктрин, которая вписывается в общую теоретическую панораму, состоящую из трех взаимообусловленных и взаимозависимых частей:

- 1) мировой хозяйственной системы;
- 2) внешнеэкономической макромоделли;
- 3) стратегического арсенала реализации национальной доктрины” [23, с. 106].

Протягом майже сорока років в зазначеній сфері проведені численні дослідження й сформувалася достатньо потужна школа геоеконімістів. Все це дозволило Е. Кочетову структурувати розвиток досліджень на етапи:

1. Початковий етап (70-і роки минулого століття), коли з'явилися перші ознаки глобальних трансформацій в реальному і раціональному вимірах і було показано, що керівні центри корпорацій розглядають ринок країни-базування як складову частину своєї глобальної політики, а зовнішньоекономічні операції перетворюються в інтегральну частину виробничих процесів при застосуванні як найважливішого інструменту зовнішньоторговельної й економічної експансії міжнародного маркетингу – нової зброї зовнішньоекономічної експансії при розкритті природи асортиментного вибуху на світовій арені з формуванням поняття „товар-група” [24, с. 371].

2. 80-ті роки минулого століття – було чітко зазначено початок радикальної трансформації суспільного поділу праці, як основи зародження і розвитку нової пульсуючої межі поділу праці з новими світогосподарськими суб'єктами – виробничо-комерційними агломераціями, новими товарними формами й ефектами; в концентрованому вигляді сформульовані базові теоретичні й методологічні блоки геоеконімічного світу; як і його зчеплені атрибути: погоджена й взаємопов'язана зміна товарних форм, організаційно-функціональних структур і стратегічних ефектів.

Тобто, на думку Е. Кочетова, протягом 70-х-80-х років були закладені теоретичні й методологічні основи геоеконімічних поглядів в умовах глобалізації світу, що насувається [24, с. 372-373].

3. 1990 – 1992 рр. минулого століття характерні циклом статей щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності з оцінкою національної (російської – В.В.) економіки підприємств у си-

стемі світогосподарських зв'язків як новий напрямок, що послужив початком формування глобалістики – найновішої наукової й освітньої дисципліни.

Таким чином до 1992 року була обґрунтована „**Нова господарська філософія**” розвитку світової економіки з визначенням головних геоеконімічних атрибутів: економічний простір, економічні кордони, ринки „середовища”, пульсуюче „стикання” міжфірменного (міжанклавного) поділу праці, інтернаціоналізовані відтворені ядра, виробничо-інвестиційна модель зовнішньоекономічного співробітництва; еволюція товарних форм, економічна (господарська) карта світу, стратегія забезпечення ефекту, стратегічна гілка зовнішньоекономічної теорії, зовнішньоекономічна багатокладність, „ярусність” товарообігу, цінова методологічна таблиця, ціновий інфраструктурний модуль, ціновий імпульс, резонансна зміна цін, асортиментний вибух тощо [24, с. 373-374].

4. 1993 – 1997 роки – розроблена структурована концепція геоеконімічної доктрини й стратегії Росії з новими геоеконімічними довгостроковими базовими орієнтирами фарватеру зовнішньоекономічних перетворень, системою зовнішньоекономічних поглядів і світоглядом, активною довгостроковою зовнішньоекономічною стратегією оперування у світовій господарській системі, відображеннями геоеконіміки в гуманітарній географії і геологістиці при введенні в науковий обіг нових геоеконімічних категорій: геоеконімічний атлас світу, стратегічний маневр, новий військово-економічний симбіоз, багаточасовий інтеграційний процес, топологічне відображення світової господарської системи тощо.

Початок (1996 р.) застосування поняття геоеконіміка в програмних документах державно-доктринального рівня, обґрунтування відходу від торговельної й торговельно-посередницької моделей зовнішньоекономічних

зв'язків і перехід на гео економічну модель з її інноваційно-інвестиційним характером взаємодії із світовою господарською системою з виходом на між-анклавний (міжкорпоративний) поділ праці [24, с. 374-377].

5. 1998 – 1999 роки – оформлення гео економіки як наукової й освітньої дисципліни сучасного знання – переддвір'я? глобалістики (див. початок статті). Були сформульовані: загальний філософський контур гео економічного підходу щодо усвідомлення світу, що глобалізується; національна безпека в гео економічному аспекті; загальні підходи до проблем регіоналістики в гео економічному ключі; гео економічний підхід до світової кредитно-фінансової системи; гео економічна інституціоналізація глобального світу.

Гео економіка підготувала місце для міжцивілізаційного діалогу для реалізації загальної зацікавленості в межах формування й розподілу світового прибутку, консолідації світових ресурсів (фінансових, інтелектуальних, трудових, сировинних, виробничих та інших) у цілях національного розвитку [24, с. 377-381].

6. 2000-2001 роки – кардинальне зростання чисельності дослідників проблемного поля гео економіки й глобалістики з початком роботи міждисциплінарного семінару Клубу учених „Глобальний світ” (діяв з 2000 по 2003 рік), встановленням журналу „Безопасность Евразии” (2000 р.) і „Научового альманаху високих гуманітарних технологій” – НАВИГУТ (1999 р.), які стали головним виданням для викладення досліджень глобалістів, а також публікацією монографії „Глобалістика как гео экономика, как реальность, как мироздание: Новый ренессанс – истоки и принципы его построения, фундаментальные опоры, теоретический и методологический каркас (2001 р.)” та інших видань, в яких були викладені філософський акцент (ракурс) нового світогляду

на сучасний світ, загальнотеоретичний і методологічний аспекти; методологія геогенезиса, геологістика, геофінанси з їх загальною структурою, теоретичною і методологічною базою; цивілізаційні аспекти світового розвитку; питання управління та оперування на світовій арені; кластерно-мереживі моделі відтворних циклів тощо.

У 2004 році виникла Регіональна громадська організація „Общественная академия наук гео экономики и глобалістики”, метою якої є об'єднання наукових співробітників і спеціалістів в галузі суспільних і гуманітарних наук для сприяння розвитку російської школи гео економіки як фундаментальної основи глобалістики і центрального вектору світового розвитку, президентом якої обрали директора Центру стратегічних досліджень гео економіки ВНИИВС при МЭРТ РФ Е.Г. Кочетова [24, с. 396].

Зазначимо, що згідно даних Е.В. Сапір, гео економіка як новий науковий напрямок сформувалася в США вже до початку 90-х років ХХ ст. [25, с. 437], але вперше поняття **гео економіка** застосував американський дослідник М. Пармеле ще в кінці 40-х років ХХ ст. у книзі „Гео економічний регіоналізм і всесвітня федерація”, в якій автор окреслив регіони планети, поєднуючи географічні й економічні принципи, які слід застосовувати до організації світу, створення всесвітньої федерації, яка здатна не допускати війну й гарантувати процвітання людства [26, с. 5].

Розвиваючи дослідження Е. Кочетов дійшов висновку, що гео економіка стала центральним вектором світового розвитку, відсунувши геополітику на другі ролі й вступивши у тісний контакт з геостратегією. При цьому на карті світу з'явилися пульсуючі кордони (Geo-economics borders) які є умовними і які не співпадають, як правило, з державними кордонами, тобто є економіко-функціональними межами впливу країн і ТНК. При цьому ці пульсуючі

кордони виступають як стики міжжанк-лавного поділу праці, на яких іде обмін новими товарними формами і на яких реалізується й регулюється світовий дохід [27, с. 313].

Підводячи підсумки, головний ідеолог досліджень по геоekonomіці в Росії Е. Кочетов висловився таким чином: „*геоэкономика обращена к каждому человеку, каждой семье, каждому народу – она воспроизводит каждый день, жизнь (качество жизни,*

способ выживания)”; і далі: „*она объясняет современный экономический мир в условиях глобализации, она выработывает механизм его функционирования, механизм воспроизводства благ*” [28, с. 316].

Таким чином, короткий історичний екскурс в геоekonomіку показує, що протягом останніх 50-ти років на світовій науковій арені сформувався новий науковий напрям, який отримав широкий розвиток в Росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / [гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков]. – М. - СПб. – Нью-Йорк : ИЦ «ЭЛИМА», ИД «ПИТЕР», 2006. – 1160 с.

2. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : [навч. посібник] / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.

3. Шепелев М.А. Глобалистика : [учеб. пособие] / М.А. Шепелев. – Днепрпетровск, ДНУ, 2001. – 144 с.

4. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України: [моногр.]. / О.Г. Білорус. – К. : ВО "Батьківщина", 2001. – 300 с.

5. Білорус О.Г., Мацейко Ю.М. Глобальна перспектива і сталий розвиток: [моногр.] / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К. : МАУП, (2005/2006). – 492 с.

6. Білорус О.Г. та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку: [моногр.] / О.Г. Білорус та ін.. – К., (1998/2000). – 416 с.

7. Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. Глобалізація і продовольство: монографія / [П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 632 с.

8. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: [моногр.] / За ред.

Лук'яненка Д.Г. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.

9. Білорус О.Г., Зубець М.В., Саблук П.Т., Власов В.І. Глобальна продовольча безпека: монографія. [О.Г. Білорус, М.В.Зубець, П.Т. Саблук, В.І. Власов]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2009. – 486 с.

10. Білорус О.Г., Мацейко Ю.М., Вітер І.І. Глобальні стратегії Євросоюзу: [моногр.] / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко, І.І. Вітер [Кер. авт. колективу і наук. ред. Білорус О.Г.]. – К. : КНЕУ, 2009. – 384 с.

11. Власов В.І. Глобальна продовольча проблема: [моногр.] / Наук. ред. Білорус О.Г. – К. : ІАЕ, 2001. – 506 с.

12. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини: [моногр.] / О.В. Зернецька [наук. ред. Білорус О.Г.]. – К. : Освіта, 1999. – 351 с.

13. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. та ін. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: монографія / За заг. редакцією Лук'яненка Д.Г., Чу-жикова В.І. – К. : КНЕУ, 2007. – 544 с.

14. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. та ін. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія: у 2 т. – т. I / За заг. ред. Лук'яненка Д.Г., Поручника А.М. – К. : КНЕУ, 2006. – 816 с.

15. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: [моногр.]. / Д.Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2008. – 242 с.

16. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. Глобалізація економіки ХХІ століття: людський вимір: [моногр.]. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 424 с.

17. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: [моногр.] / А.М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с.

18. Скаленко О.К. Глобальні резерви поступу: монографія [Передмова Білоруса О.Г.] / наук. ред. Білорус О.Г. – К. : Основи, 2000. – 394 с.

19. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України / О.Г. Білорус. – Броди: Просвіта, 2001. – 300 с.

20. Білорус О.Г., Власов В.І. Глобальні трансформації торгівлі: монографія. / О.Г. Білорус, В.І. Власов. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2008. – 226 с.

21. UNCTAD: Handbook of statistics, 2008/ - New-York and Geneva, 2008. - 467 с.

22. Доклад о мировых инвестициях : [пер. с англ.]. Нью-Йорк, Женева: ООН, 2009. – 82 с.

23. Кочетов Э. Глобалистика : теория, методология, практика [учеб. для вузов] / Э. Кочетов. – М. : Изд-во НОРМА, 2002. – 672 с.

24. Кочетов Э. История российской школы геоэкономики и глобалистики (начало, становление, эволюция возрений) / Э. Кочетов // Безопасность Евразии, 2008. - № 2. – С. 369 – 413.

25. Сапир Е.В. Геоэкономическая теория (гносеологические корни современной геоэкономической концепции) / Е.В. Сапир // Безопасность Евразии, 2003. – № 2. – С. 437 – 460.

26. Parmelee M. Geo-economics Regionalism and world Federation. – N. - Y. - Exposition Press, 1949. – 132 p.

27. Кочетов Э. Глобализация и ее влияние на мировое развитие (базовые акценты при построении стратегии национальной безопасности) / Э. Кочетов // Безопасность Евразии, 2006. – № 1. – С. 311 – 345.

28. Кочетов Э. Гуманитарные категории в глобальном измерении (справедливость и ее интерпретация в геоэкономическом смысле) / Э. Кочетов // Безопасность Евразии, 2007. – № 2. – С. 313 – 343.

Власов В.И. Геоэкономика – основа глобалистики (краткий исторический очерк). В статье отражены ключевые моменты развития геоэкономики как новой науки за период с 1949 года до настоящего времени. Подчеркнуты особенности этапов ее развития в России и формирование терминов.

Ключевые слова: глобализация, глобальные проблемы, глобалистика, геоэкономика, геостратегия

Vlasov V.I. Geo-economics – the basis of global studies (brief historical sketch). The article covers main moments of development of geo-economics as new science with 1949 year up to hitherto. Underlines peculiarities of the periods of its development in Russia and formation of terms.

Keywords: globalization, global issues, global studies, geo-economics, geo-strategy